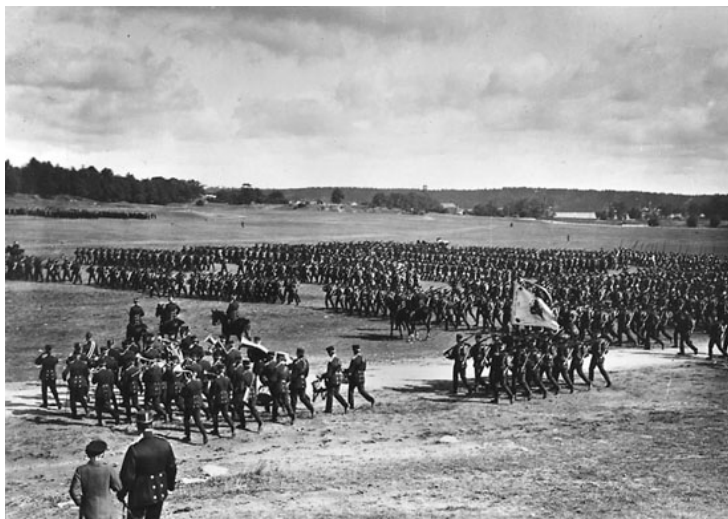

*”Garnisonsminnen berättar 14” handlar denna gång om Svea livgarde under Ulriksdalsåren 1946-1970.
Författare: Hans Mattsson*

Hur det hela började

Exercis på Ladugårdsgärde 1920. Foto Wikipedia

Omkring 1900 var det trångt på Ladugårdsgärde för garnisonens alla förband. Ett stort markförvärv gjordes och 1905 togs Järvafältet i bruk. Ladugårdsgärde blev då när-övningsfält för den inledande soldatutbildningen. Förbandsutbildningen bedrevs på Järvafältet. Under årtionden marscherade man ut måndagar och gick i förläggning på fältet. Utbildning genomfördes tisdag till torsdag. Fredagar bröts förläggningarna och förbanden marscherade hem till kasernerna på Östermalm. Det var långt från Östermalm – minst mellan 8 och 10 km och upp mot och över 20 km från kasernerna för de kompanier som skulle till norra delen av fältet. Officerare och underofficerare inkvarterades hos bönderna under det att underbefäl och värnpliktiga förlades i tält.

Tidigt kom tankar och viss planering för en utflyttning av garnisonens förband till Järvafältet. Svea Garde i anslutning till Sörentorp, Livgardet till häst inom Tegelhagsområdet, Svea artilleri till Rissne och Signalregementet till Frösunda. Det var planeringsinriktningen från 1929, utom för Livregementet till häst, som skulle stanna kvar i Stockholm.

Etableringen åren 1941-1947

Riksdagsbeslutet om Svea livgardes flyttning togs 1938. Det var inget detaljbeslut. Detaljplanen skulle regementet lämna in senare. Det gjordes i februari 1941 och det därpå följande riksdagsbeslutet innebar en utbyggnad i fyra etapper under flera år.

Riksdagsbeslutet byggde förvisso på dessa etapper, men vare sig gymnastiksal eller idrottsplats fanns med. Det fick senare under ofta stort besvär och ibland genom improvisationer lösas på olika sätt. Utbyggnaden kom att karaktäriseras av senareläggningar på grund av de otillräckliga ekonomiska resurser, som kunde avdelas under beredskapsåren.

Kompanikasern – studentkompaniet, men alla kasernerna var likartade

Utnyttjandet av det blivande kasernområdet började redan före 1942 när andra världskriget bröt ut. Detta krävde att inkallade beredskapsförband kunde kaserneras, och redan 1940 uppfördes så kallade landstormsbaracker. Dessa blev 1945-47 ombyggda till gymnastikhus, hörsal och exercishus samt intendenturmaterielförråd. Den första etappen färdigställdes 1943/44 och 1944 bedömde sekundchefen översten Sven Ramström att inflyttning inte var tänkbar före 1950. Krigsslutet möjliggjorde dock att resurser kunde tillföras för att medge en tidigare lösning, varvid regementet kom att flytta ut i omgångar.

Under åren 1944 och 1945 var huvuddelen av åldersklassen barackförlagd i Sörentorpsområdet. Från inryckningarna senvåren och försommaren 1946 kunde de nya kasernerna - eller kompanihusen som man sade - tas i bruk. Delar av förvaltningen flyttade ut först långt senare, vilket medförde omfattande och dagliga transporter mellan Linnégatan och Ulriksdals-kasernen.

Namnet Sörentorp byttes till Ulriksdal som benämning på kasernområdet i samband med att regementet officiellt flyttade ut. Det skedde bl.a. i form av en avskedsmarsch från Linnégatan till Ulriksdal den 4 april 1946. Den storslagna invigningen skedde i närvaro av kronprins Gustaf Adolf och prinsessan Sibylla den vackra söndagen 21 september 1947. Då det hade regnat på lördagen, blev det en mycket lyckad invigning, som avslutades med en stor middag. Dagen därpå stod regnet åter som spön i backen.

Norra vakten och Södra vakten

Utanför Norra kasernvakten låg under 1940-talet SJ-hållplatsen Sörentorp. Där tog ibland sekundchefen - till häst - emot de inryckande värnpliktiga med musikkåren spelande.

Innanför vakten låg

- CÖF (det centrala övningsmaterieförrådet) och ett litet ammunitionsförråd för enklare övningar,
- Lilla skjutbanan för kammarammunition,
- Barackerna med fältarbetssal, filmskjutbana och för strid i hus,

- Soldathemmet samt
- Garage och drivmedelsanläggningen.

Södra vakten

Tingshuset eller Södra vakten, i kasernområdets södra del, låg på platsen som från början var avsett för kanslihuset och innehöll vaktlokaler och bland annat arrestlokaler. Där fanns på 1960-talet även förläggningen för kasernvakten i stället för den barack som låg vid en tidigare Södra vakten ända nere vid Uppsalavägen.

Rådan och Tegelhagenområdet norr om kasernområdet var regementets närövningsfält. Innanför kasernstaketet fanns ett barackområde för förläggning och förråd men också en hundgård, en barack för gasmaskprov och en grupphinderbana. Utanför kasernstaketet fanns hinderbana och handgranatsbana utformade enligt bestämmelser för militär femkamp. Inom närövningsfältet fanns också ett större ammunitionsförråd med skarp ammunition för utbildning och kuffförsvarets behov samt längst norr ut en utbildningsanordning för kast med språnghandgranater.

”Kaserngården”

På ömse sidor om Norra och Södra gårdet låg i skogskanterna av fältet åtta av de totalt nio kompanihusen. Den utspridda grupperingen var en följd av erfarenheterna från krigsutbrotten på kontinenten 1939. Med denna gruppering ville man riskerna för att allt slogs ut vid ett flyganfall.

2018-06-30

Sida 5 (12)

Det fanns tre större och sex mindre kompanihus med maximalt 200 respektive 150 sängplatser. Alla hade stenlagda korridorer i bottenplanet. De var byggda för plutonsvis förläggning – varje pluton i var sin trappuppgång med fyra grupprum i två våningar. På varje våningsplan fanns ett gemensamt tvättrum med en dusch och en tvätt-ränna samt ett gemensamt toalettutrymme med två toaletter och en kort urinränna. Allt detta var avsett för ibland ända upp mot 24 förlagda värnpliktiga.

Det fanns inga egentliga arbetsrum för kompaniets befäl utöver kompanichefens lilla tjänsterum med kompaniexpedition. Där fanns kompaniets enda tjänstetelefon. I bottenplanet fanns också förrådsutrymmen samt torkrum och putsrum. En mynttelefon fanns i kompanikorridoren för såväl befälens som de värnpliktigas privatsamtal. De senare disponerade också ett bra dagrum med ett litet separat skrivrum. På vinden fanns det lektionssalar samt ”ungkarlsrum” för fast anställt underbefäl och officersaspiranter under trupptjänstgöring. Källaren, som var utformad som skyddsrum användes som förråd, t.ex. för plutonernas tunga vapen och annan tygmateriel.

Idrottsplatsen - Sveavallen - byggdes av värnpliktiga i slutet av 1940-talet.

Tjänstebostäder för väbeln, maskinchefen, maskinister och köks-föreståndaren var byggda utanför kasernstaketet i närheten av Tingshuset

2018-06-30

Sida 6 (12)

Kungshuset (Sörentorpet låg ungefär där) var avsett för Livkompaniet, som utbildade blivande instruktörer (BSI), d.v.s. de värnpliktiga (förtidsinskrivna med flera) som skulle bli fast anställt underbefäl samt de två instruktörs-skolorna (IS 1 och IS 2) för fast anställt underbefäl.

Kanslihuset

Kanslihuset från två håll

I kanslihusets stabsdel inrymdes regementsstaben och i dess förvaltningsdel fanns personalavdelningen, tygmaterielavdelningen, intendenturmaterielavdelningen samt mobiliseringsavdelningen. I stabsdelen har en påbyggnad skett – utöver den ursprungliga planen - med en våning för officersmatsalen. Officersmässen var inrymd på tredje våningen. Honnörssalen låg på andra våningen där sekundchefen också hade sitt tjänsterum. Dagofficeren disponerade två rum på nedre botten, varav ett sovrum.

Regementsparken

Regementsparken i kasernområdets södra del bestod av Vasaängen och Gustav Adolfsplatsen. På en liten skogbevärd ås däremellan, ”Klockstapelhöjden”, fanns klockorna - klangarna - från Fredrikshovs slott. Klockstapeln byggdes av pionjärplutonen under ledning av löjtnant Hans Graumann (museiföreståndare) med sten från gårdesgårdar inom regementets område. Den invigdes på sommaren 1948 av Gustaf V. Klockstapeln hade ursprungligen två klockor. Idag finns där en klocka från år 1993 med en Polishögskoleinskriftion. De två klockorna finns nu i en klockstapel intill matsalsbyggnaden på regementsområdet i Kungsängen

2018-06-30

Sida 7 (12)

Sköntorp hade två hus – båda tjänstebostäder. Det ena beboddes av överste Sten Langéen under hans tio år som sekundchef.

Sköntorp

Sjukhuset

Det var mycket ”fram och tillbaka” innan sjukhuset fick sin roll, sina uppgifter och en utrustning som var acceptabel.

Underofficersmässen – med matsal och samkvämsrum fanns i en egen byggnad i sydvästra delen av kasernområdet mellan Tingshuset och förrådsområdet. Denna mäss var mycket bra och från flera aspekter mycket bättre än de lokaler som officerarna disponerade i kanslihuset.

Förrådsområdet

Förrådsområdet låg i kasernområdet västra del - närmast Uppsalavägen - (Riksväg 13; senare E 4) och bestod av flera stora eternitförråd samt den fjärde landstormsbaracken, som inrymde personlig intendenturmateriel. I förråden av eternit förvarades bl.a.

- Vinterutrustning - inte minst skidor och stavar,
- Cyklar - särskilt under 1940- och 1950-talen då regementet först satte upp Cykelbrigaden (IB 1) och sedan under pansarinfanteritiden 1949-57 svarade för två pansarskyttebataljoner till Gardesbrigaden (PB 6), där bl. a. Thord Bonde som sekundchef för Svea livgarde var brigadchef och en av PB 10 pansarskyttebataljoner.
- Madrasser i sen tid. Vid författarens inryckning 5 juni 1961, var det halm som gällde.
- Krigsmateriel som från olika utgångspunkter inte var lämpliga att förrådsställas i mobiliseringsförråd, till exempel det som behövdes för de värnpliktigas grundutbildning.

Tygmaterieförrådet och **Stora skjutbanan** för skarp ammunition för skjutavstånd upp till 100 meter fanns i den östra delen av kasernområdet.

Matsal, marketenteri med underbefälsmässa, skolbyggnad, gymnastikhus och hörsal fanns centralt belägna inom kasernområdet.

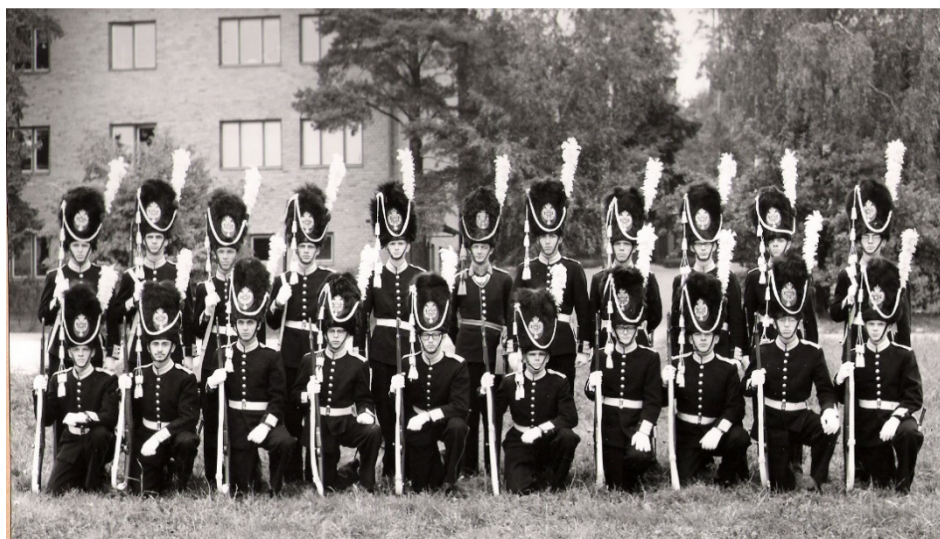

Matsalen

Marketenteriet

Några värnpliktsminnen från Ulriksdal (Författare Thomas Eckered)

Det är fascinerande för den som gjorde värnplikten i Ulriksdal att besöka Polishögskolan, som har övertagit området och byggnaderna. Mycket är sig nämligen helt likt, flertalet byggnader ligger kvar med oförändrat yttre. Till och med inomhusskjutbanan i en röd barack ligger kvar och används. Jag tror dock inte att den fortfarande används för skjutning med granatgevär.

Regementsområdet i Ulriksdal var en exponent för en ny typ av regementsområden. Kasernerna och gemensamma byggnader som matsal, sjukhus, marketenteri och skolbyggnad låg också utspridda, långt från varandra. Det var vackert och trivsamt, men det var det långt att gå från kompanikasernen till matsalen på kulna vintermorgnar. Det blev inte mindre kulet av att regementets värmepannor påpassligt byttes ut under januari och februari det år jag låg där. Värme inomhus fanns det, men duscharna med endast kallvatten var litet väl hårdande.

Kasernbyggnaderna var ändamålsenliga. Hela bottenvåningen täcktes av en lång korridor med kullersten på golvet och vårdlokaler på baksidan. Ett helt kompani kunde ställas upp inomhus för att lyssna på kompanichefens förmaningar och bli kontrollerade för att inte ha bytt ut gasmasken mot kexchoklad i gasmasksväskan. Före skyddsmasken fanns som bekant gasmasken. Den tycktes vara konstruerad för att utestänga all andningsluft samtidigt som den släppte in tårgas. I den långa korridoren kunde man också duka upp långbord så att de livgardister som inte hade lyckats sjukskriva sig från kvällstjänsten kunde serveras ett kvällsmål när de kom tillbaka våta och trötta. Kvällsmålet hade förberetts av dem som hade lyckats sjukskriva sig och trott att de skulle få en lugn kväll. De sjukskrivna fick dessutom klä sig i vit mässjacks med blanka knappar.

Efteråt har jag förstått att tiden för min värnplikt i början av 1960-talet låg mycket nära andra världskriget. Soldaterna utrustades och tränades ungefär som på 1940-talet. Vi fick till och med ut damasker som skulle hålla ihop linnebyxorna mot läderkängorna. Den

första månaden efter inryckningen fick vi själva stoppa våra halmmadrasser. Efter några månader kom skumgummimadrasser, men då hade man lärt sig uppskatta halmmadrassen. Den skulle vara rund som en korv när den var färdigstoppad, men anpassade sig efterhand till livgardistens egen kropp och blev riktigt bekväm. Vi fick naturligtvis ut permissionsuniform m/ 52 med jacka och byxor i olika färg och den så kallade fläktremmen som livrem. Uniformen var väl varken vacker eller bekväm, men den hade sådana förbandstecken att livgardisterna kunde kalla alla andra regementen för "nummerregementen". Det värmdde oss själva och retade alla andra. Vindrocken m/ 59 hade inte levererats till regementet vid inryckningen – men vad gjorde det när Kappa m/ 10 fick ersätta den!

Hur det hela slutade

I den kommunala valrörelsen 1962 hade regeringspartiet redan i augusti klarat ut att Järva fältet skulle bebyggas. Regimentet skulle flytta till mellersta Uppland eller Sörmland bedömdes det. Men redan i oktober samma år beslutades formellt att Svea Livgarde skulle till Upplands-Bro kommun i Uppsala län (från 1971 Stockholms län). Med erfarenhet från utflyttningen till Sörentorp/Ulriksdal skulle dock allt vara klart innan regimentet skulle flytta ut - preliminärt 1969 eller 1970.

Den 26 mars 1970, torsdagen före påsk, packade förtruppen. Den bestod av 3.kompaniets plutonchefsskola – två plutoner - samt 30 man ur 12.kasernkompaniet. Dagen efter Annandag påsk, den 31 mars, flyttade förtruppen in i Kungsängenskasernen. Där hissades örlogsflaggan på kanslihuset för första gången samma dag kl 1200 av fanjunkare Dan Hammar.

Söndagen den 18 april, före de värnpliktigas uttryckning i slutet av april, tog försvaret efter 65 år avsked av Järvafältet i form en stor förevisningsövning vid Akalla, varvid även en minnessten avtäcktes.

Under första veckan i maj gjordes de sista förberedelserna för flytten till Kungsängen. Måndagen den 11 maj skedde regementets inflyttning och söndagen den 24 maj 1970 invigdes Kungsängenskasernen av konung Gustaf VI Adolf. Vid invigningen möttes Majestätet utanför kasernvakten av sekundchefen överste Sten Ljungqvist och en pansarvärnsterrängbil. Kungen bytte fordon och tillsammans med sekundchefen åkte de tillsammans med konungens personliga kommandotecken, som fördes av kaptenen Åke Cronebäck stående i den öppna bilen. Konungen hälsades officiellt välkommen utanför kanslihuset, varvid löjtnant Rolf Ödberg förde regementets fana från 1963.

Källor:

Kungl Svea livgardes historia del V 1719 – 1976, främst kapitlet ”Inkvartering och förläggning 1803-1970” av fil kand Sten Svensson

Kungl Svealivgardesflyttning från Linnégatan till Ulriksdal (H von Schreeb, Tycho Wretman AB, Stockholm 1970)

Handbok för personal vid Kungl Svea livgarde (Broschyr, N O Mauritzons Boktryckeri AB, Stockholm 1967)

Författarens egna minnen från tjänstgöringen i Ulriksdal som värnpliktig 1961-63 och officer 1964-1970

Foton och bilder ur Kungl Svealivgardes flyttning från Linnégatan till Ulriksdal och Handbok för personal vid Kungl Svea livgarde

Foton ur Garnisonsminnesföreningen Stockholms län bildbank (Fotograf Thomas Eckered om inte annat anges).

Karta där man ser Sörntorp i NV delen. Foto från Wikipedia

Torpet Sörntorp. Foto från Wikipedia